

ניתוח השיר וסיכומו ממערכי השיעור לשירת המאה ה-20

כתב וערך: המורה אלי פררה

כְּשֶׁצִלְצַלְתָּ רֵעַד קוֹלְךָ / נתן זך

כְּשֶׁצִלְצַלְתָּ רֵעַד קוֹלְךָ
וְאָנִי יָדַעְתִּי שְׁאֲנִי אֶבֶל בְּגִלְלִי

וְלֹא הָיָה לִי צוֹרֶךְ לְשִׁמוֹעַ אֶת דְּבָרְךָ
כִּי כְּשֶׁצִלְצַלְתָּ רֵעַד קוֹלְךָ

וְאָנִי יָדַעְתִּי שְׁאֲנִי אֶבֶל בְּגִלְלִי
וְלֹא הָיָה לְךָ צוֹרֶךְ לְשִׁמוֹעַ אֶת קוֹלִי

כִּי כְּשֶׁצִלְצַלְתָּ רֵעַד קוֹלְךָ
וְאָנִי יָדַעְתִּי שְׁאֲנִי כֶּבֶד אֵינְךָ.

סיכום השיר

שיר "חצי-מודרני" קצר שכותרתו היא המוטו של כול השיר ואינטגרלית לתוכן השיר. אבל זה הסממן היחיד של השירה המודרנית כאשר שאר המאפיינים הם מהשירה הישנה, מבחינתו של נתן זך בכול אופן, עם חריזה מסודרת ומכבידה, ובעל מבנה קצת אנכרוניסטי, מבנה של ארבעה בתים בעלי שתי שורות בכול בית. מדוע בחר נתן זך לכתוב כך? אולי מפני שהיה עדיין שרוי בהשפעתם של אלטרמן ושלונסקי...

שיר אהבה המבטא את כאבו של הדובר מהפרידה מאהובתו... דרך הטלפון. אף שמכשיר הקשר אינו מצוין בשיר, ניתן להבין שמדובר בטלפון בדרך ישירה בגלל הביטוי – כְּשֶׁצִלְצַלְתָּ. ודרך תיאור הרעידה בקולה של האהובה, הדובר מבחין בה וחש את עזיבתה ופרידתה ממנו.

כמו בשיר "כְּשֶׁהִלְכָה מִמְּנִי נִעְרָתִי", גם שיר זה כתוב בלשון פרוזאית פשוטה ובמשלב לשון הדיבור. לבד משני פעלים שההצרכה שלהם נדירה בלשון הדיבור: שְׁאֲנִי אֶבֶל בְּגִלְלִי ו- שְׁאֲנִי אֶבֶל בְּגִלְלִי, בשינוי אחד: פעם אבל בְּגִלְלִי ופעם שנייה בְּגִלְלִי. כל שאר המילים שבשיר הן דיבוריות. כְּשֶׁצִלְצַלְתָּ - רֵעַד קוֹלְךָ - וְאָנִי יָדַעְתִּי. אלו שלושה ביטויים שחוזרים על עצמם בכל בתי השיר. אנאפורות שמדגישות את כאב הפרדה של המוען מאותה אהובה - הנמענת. כמו בשיר "כְּשֶׁהִלְכָה מִמְּנִי נִעְרָתִי" הדובר מבחין דרך רעד קולה של האהובה, שהיא נפרדת ממנו. אם בגללה או בגללו, או בגלל שניהם, האשמה בפרידה הזאת נופלת על שניהם. אולם מה שחשוב הוא שבסוף הוא מבין ויודע שהיא כבר איננה. כבר מקול רעדה של קולה הבין בטרם אמרה את דברה. הוא לא צריך לשמוע את המילים עצמן. הקול והרעד מספקות לו המסר – שהיא נפרדת ממנו – "כִּי כְּשֶׁצִלְצַלְתָּ רֵעַד קוֹלְךָ..."

בבית הראשון אין גיוון באוצר המילים, אנו מוצאים פעמיים את השורש ר-ע-ד: "כשצלצלת" "רעד קולך" (אף שהראשון הוא במשמעות אחרת, הסגנון נשמע חד-גוני יותר כאשר אין גיוון במילים). גם הפועלים ידעתי מופיע שלוש פעמים בהבדל של שלוש שורות: באותה משמעות של ידיעה מעצם הרעידה בקול, דרך הטלפון.

שיר אהבה זה מתומצת, המתאר מערכת יחסים מהוססת, כואבת על סף הטרגי. "הטרגיות" בשיר מתבססת על המילה בעלת המטען והמשמעות הקשה, והיא ממשק לתחושת המוות של מערכת היחסים, המילה המתארת אבלות. יושבים שבעה על מות אדם קרוב, יושבים ומתאבלים. וכאן הדובר מדבר על מות האהבה עוד בטרם נאמרה מילה על ניתוק היחסים. רמיזה שיש ניתוק באה בצורה אנאפורית של המשפט: "כי כְּשֶׁצִלְצַלְתָּ רֵעַד קוֹלְךָ" מות האהבה בין הדובר לנמענת נרמז בביטוי המתאר פועלתו של קול האהובה: "רֵעַד קוֹלְךָ" הרעידה הזאת של קול הנערה-אהובה מעידה כאלף מילים בלי שתאמרנה ותהגה זאת מפורשות, כי היא כבר לא אתו. ומתוך רעידה זאת הוא כבר אָבַל. נשארה השאלה מי אשם בניתוק, מי אחראי למות האהבה? האם זה בגללה? או בגללו? כמובן שהתשובה נמצאת בבית לפני האחרון: " וְאֲנִי יָדַעְתִּי שְׁאֲנִי אָבַל בְּגִלְלִי / וְלֹא הָיָה לְךָ צוֹרֵךְ לְשְׁמוֹעַ אֶת קוֹלִי", למרות שיש רמיזה עקיפה כבר בראשית השיר, שאכן זה בגללו. כאשר אומר הדובר בבית הראשון של השיר: "כְּשֶׁצִלְצַלְתָּ רֵעַד קוֹלְךָ / וְאֲנִי יָדַעְתִּי שְׁאֲנִי אָבַל בְּגִלְלִי" נחשוב לרגע שהוא אבל בגללה, כלומר באשמתה, אבל סופו של השיר, מבהיר לנו שהוא אבל בגללה, במשמעות של בשבילה. היא לא האשמה, אלא שהוא אבל למענה, על כך שבגללו, באשמתו, היא נפרדת ממנו. הוא האשם. על כן הרעידה בקולה רומז לו בבהירות שכבר בקולה נשמעה האיננות שלה. היא איננה כבר בשבילו. היא מנתקת עצמה ממנו.

- (א) פסוקיות הזמן כתובות באותו קֶשֶׁר: פֶּשׁ – כְּשֶׁצִלְצַלְתָּ... רֵעַד. במקום לגוון במיליות קישור המשורר משתמש באותה מילית האופיינית לשון המדוברת מתקופת הדיבור היום-יומית הרווחת בימינו.
- (ב) יש חזרה על מילים לצורך הבהרה, כמקובל בלשון המדוברת, למשל כמו המשפט: "ולשמן היו שני פרחים אדומים על החזה של השמן", ושוב הבהרה בסוגריים: "אך לא של הרזה".
- (ג) הרמיזות בעקיפין המתארות על מי נפלה האשמה. תחילה כאילו והיא האשמה בניתוק: שְׁאֲנִי אָבַל בְּגִלְלִי, אבל בסוף מובנת האשמה, שזה בגללו. כאשר במילה בְּגִלְלִי, במובן בְּשִׁבְלֵךְ.
- (ד) הסגנון פשוט, מאופיין באיחויים המזכירים לשון ילדותית: כשצלצלת, רעד קול, ואני כבר ידעתי, בגללך, בגללי.